

Slovenské varianty haiku na vzestupu

Monografie Evy Urbanové upoutá zvoleným tématem, přehledností a sdělností výkladu, rozšířením o mnohé neznámé termíny. Překvapuje početnost slovenských autorů a autorek, kteří našli zálibení v tomto žánru a jeho variantách. V první kapitole se v monografii pro jistotu objevují zmínky, že někde na začátku stál japonský mnich Matsuo Basho (Macuo Bašó), neboť v 17. století to byl právě on, kdo povýšil haiku do literární formy. Jeho nejčastěji citovaný text zní:

Starý rybník
skáče žába
zvuk vody.

Autor zaujal svým smyslovým vnímáním přírody, úsporností a soustředěním na přesnou slabičnou výstavbu. Aniž bychom zmiňovali další původní japonské minimalistické útvary a pozdější invarianty (např. tanka, renga, sedóka; wabi, sabi, shiori, kurai a karumi), můžeme konstatovat, že západoevropský zájem o haiku sílil již na přelomu 19. a 20. století a záhy se odlišoval od orientálních předloh. K českým čtenářům se japonské haiku dostalo zásluhou antologie *Mléčná dráha* (1937), přebásněné a uspořádané Alfonsem Breskou, jenž knihu opatřil předmluvou. O čtyřicet sedm let později český exilový básník a výtvarník Karel Trinkewitz, autor sbírky *Haiku o Praze* (Londýn: Rozmluvy, 1984), uvedl v závěrečné poznámce:

Haiku je příliš stručný, než aby mohl navodit víc než náladu ke vzpomínce. Musí se tedy dovolávat čtenářovy paměti, musí se opírat o společné symboly, vzpomínky, historické události, osobnosti a místa, jež každý zná (Karel Trinkewitz 1984).

Anticipuje tak posun, k němuž dochází také ve variantách slovenského haiku. Nechybí navození nálady vyvolané přírodou, tady zřetelně městskou, vazba na roční období, navíc se však objevují motivy historické a společensko-kritické. Monografie Evy Urbanové s názvem *O muškátoch, mravcoch a jarabinách (Slovenský variant haiku)*¹ již svým názvem čtenáři napovídá, že se vychází z domácích inspiračních

¹ Eva Urbanová, *O muškátoch, mravcoch a jarabinách (Slovenský variant haiku)*, Ružomberok: Vydavateľstvo KU Verbum, 2023, 154 s. ISBN 978-80-561-1065-2.

zdrojů a tradic. Čtenář je poutavě vtažen do složité problematiky textovými ukázkami z časopisů, antologií, knižních sbírek, internetu a proniká do jemných nuancí prostřednictvím citlivých analyticko-interpretacních sond.

Ve druhé kapitole monografie Evy Urbanové se autorka věnuje mapování slovenského haiku. Zaujmu fakta podávaná téměř encyklopedicky o Peteru Repkovi a jeho manželce Angele Repka, překladatelce i autorce haiku, o antologiích a edičních počinech. Např. Peter Repka se etabluje mezi prvními slovenskými básníky svým cyklem *Pútnické haiku*, s datováním 1990–2000, dále zaujaly texty Ivana Kadlečika *Matka všetkých slov* (2007) a Jána Štrassera *Hahaiku* (2008). Prezentovaly se nejdříve v Romboidu, kde mj. vyšla v roce 1993 studie *Básník Karel Trinkewitz literárního teoretika Františka Všetického* (1993). V roce 2008 zavedl Romboid rubriku *Jedno haiku* a představili se v ní Ivan Štrpka, Oleg Pastier František Osoba, Daniel Hevier, Ján Štrasser, Ivan Kadlečík, Peter Repka, Karol Chmela. Důležitým počinem se ve slovenském literárním kontextu stala antologie *Haiku, haiečku, haiku zelený* (2011), uspořádaná Olegem Pastierem. Název vzešel z haiku Jána Štrassera: „*U nás doma po/našom: Haiku, haiečku,/ haiku zelený...*“ (2008), ironického vůči napodobování vznešeného japonského umění. V antologii se představuje početná řada autorů, přitom zbývající se dostali do antologie s názvem *Mávnutie kridel* (2011). Některá jména se opakují, jiná přibývají (např. Rudolf Jurolek, Ján Zambor, Erich Jakob Groch, Juraj Kuniak, Igor Hochel). Nejde nám nyní o úplný výčet, nicméně nelze opomenout Milu Haugovou, protože jako překladatelka se rozhodla zveřejnit „nejaponské haiku“.

Třetí antologie *Haiku 2014* má formát kazetového dárkové balení. Obsahuje pět knih, z toho čtyři dvojjazyčné (ve slovenštině a slovinštině), navíc jsou zde překlady do češtiny, rumunštiny, němčiny a angličtiny. Antologii sestavil Primož Repar, do slovenštiny haiku přeložila Stanislava Repar. Autorka je osvědčenou propagátorkou haiku a v projektu se prezentovala sbírkou *Fabrika porcelanu/ Fabrika na porcelán*. Nechybí v ní ani zestručněné haiku: „*Múzeum porcelánu./ Dotyky živých/ prstov.*“ V roce 2013 vyšla česko-slovenská antologie současného haiku *Míjím se s měsícem* (2013) a *Šálek dál hřeje dlaně* (2020). V obou najdeme sabi haiku Zuzany Konopákové. Obsahují „smútok, nehu, ľutost a iné jemné emócie“. Její pocit osamocení vychází z pozorovaného, ale možná také ze sebe: „*Opustený dom/ okenice búchajú/ v rytme vetra*“. Zásadním překladatelským počinem se stal slovenský výbor z Bašóa s názvem *Haiku* (2019) v překladu Jána Zambory a Františka Pauloviče, kteří společně připravili také ilustrované vydání *Haiku v obrazech* (Ikar, 2022). Kniha vyšla jen v počtu 500 kusů. Je v ní použita tradiční čínská technika vázání knih, proto výtisky bývají číselně označovány. Podkapitola monografie *Popularizátori japonského minimalismu* pojednává o prezentacích haiku ve slovenských kulturních časopisech. Zmiňuje se mj. *Revue svetovej literatúry*, *Literárny týždenník*, *Slovenské pohľady*, *Tvorba*, *Dotyky*, *RAK*, *Fragment*, *Knižní revue*, *Fraktál* aj.

Třetí kapitola je uvozena zjištěním, že téměř ve všech textech slovenských variant haiku můžeme nalézt několik společných tendencí a teoretických principů, které E. Urbanová zobecňuje v grafech. Následující podkapitoly nepojednávají jen o (ne)počítaných slabikách, rytmu pomocí zvukové shody, tzv. kireji experimentu atd. Za pozornost stojí promyšlený výběr haiku. Příroda v nich doslova ožívá a motivicky koresponduje s životním cyklem, s vírou i nevědomím, nechybí předmětnost světa: „*čajový obrad/trochu suchého listia/ a kopa riadu*“ (Šípöczová 2020). Ve sbírce Etely Farkašové *Načúvam ránu* (2014) se v jakémsi polosnu ocitáme v prostoru zahrady vnímané auditivně: „*načúvam ránu/ v opare čirej hudby–/ zahrada spieva*“, jinde pochybí slova: „*medzi záhradou/ a básňou mnohé slová –/ mnohé tíšiny*“. Zaujme synergie Etely Farkašové, haptická křehkost Stanislavy Repar Chrobákové, senzitivní mimeze Daniely Bojnanské, intelektualizace haiku Viery Benkové, a tak bychom mohli pokračovat.

Slovenští autoři a autorky haiku jsou většinou také překladateli i popularizátory japonského minimalismu a oslovují stále více čtenářů. Promyšlené, poučené a všestranně zdařilé odborné pojednání a reflexe Evy Urbanové se vyznačují tím, že fenomén haiku je viděn z různých teoretických a výzkumných perspektiv. Koho někdy haiku zaujal a chtěl by se dovědět více, monografie se může stát zdrojem pochopení a potěšení.